

АДАПТАЦІЯ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН ДО СТАНДАРТІВ ЄС

Олександра СОЛТИК

*студентка юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Трансформація законодавчої бази після набуття Україною статусу кандидата на членство в ЄС зумовлює необхідність узгодження національних стандартів у сфері прав людини з європейським правопорядком. Одним із найдинамічніших, але водночас і найсуперечливіших напрямків цього узгодження є реформування державної політики щодо національних меншин. Пошук балансу між консолідацією українського суспільства та захистом прав етнічних груп вимагає всебічного академічного аналізу правових механізмів, що впроваджуються на шляху європейської інтеграції.

Захист прав національних меншин є центральним елементом політичного блоку Копенгагенських критеріїв (1993 р.), а їх дотримання є прерогативою кожної держави-аспіранта. На сучасному етапі Україна стикається з викликом імплементації положень «acquis communautaire» ЄС, що вимагає не лише формальних законодавчих реформ, а й розбудови ефективної інституційної архітектури, яка б цілком відповідала засадам Рамкової конвенції Ради Європи¹ та враховувала експертні висновки Венеційської комісії².

Генезис національної системи захисту етнічних спільнот в Україні нерозривно пов'язаний із рецепцією положень засадничих багатосторонніх договорів Ради Європи. Пріоритетними нормативно-аксіологічними векторами в даному контексті виступають Рамкова конвенція про захист національних меншин та Європейська хартія регіональних мов або мов меншин. Імплементація цих інструментів дозволила закласти правовий фундамент для формування державних гарантій, спрямованих на недопущення примусової асиміляції та системну підтримку етнокультурного розмаїття в межах українського правового простору.

¹ Рамкова конвенція про захист національних меншин. (n.d.). Офіційний Вебпортал Парламенту України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_055#Text

² Venice Commission :: Council of Europe. (n.d.). [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2023\)021-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2023)021-e)

Система стандартів Європейського Союзу у зазначеній сфері базується на тріаді засадничих принципів, що включають імператив недискримінації, зокрема у контексті положень Директиви 2000/43/ЄС щодо рівності рас³, гарантування збереження етнокультурної самобутності як спільного надбання європейської цивілізації, а також забезпечення реальних прав на освіту рідною мовою, що виступає критичним фактором інтеграції особи в соціум без втрати ідентичності. Таким чином, адаптація правової політики України полягає не у механічному копіюванні норм, а у впровадженні цілісної філософії «єдності у різноманітті», де захист прав спільнот є запорукою внутрішньої стабільності держави.

Цей ідеологічний перехід став підґрунтям для активного реформування національного законодавства протягом 2022–2024 років, центральною подією якого стало прийняття базового Закону України «Про національні меншини (спільноти) України» у грудні 2022 року⁴. Аналіз цього акта та подальших змін до нього свідчить про остаточний відхід від застарілої радянської моделі «національно-культурної автономії» на користь сучасної європейської концепції, зосередженої на захисті індивідуальних та колективних прав людини⁵. Оновлене законодавче поле впроваджує чіткі механізми реалізації прав на використання мов меншин у сферах медіа, книговидання та реклами, що супроводжується ретельним врахуванням безпекових аспектів в умовах воєнного стану. Така модернізація нормативної бази не лише наближає Україну до стандартів ЄС, а й створює правовий фундамент для інклюзивного розвитку всіх етнічних груп у межах єдиного політичного простору.

Ефективна трансформація нормативного масиву, попри свою стратегічну значущість, неминуче актуалізує комплекс прагматичних та концептуальних викликів, що виникають на етапі імплементації оновлених стандартів у суспільну архітектуру. Наріжним каменем цього процесу виступає пошук сталого паритету між гарантуванням мовної самобутності етнічних спільнот та безумовним дотриманням конституційного статусу української мови як державної. Досягнення такої рівноваги є прерогативою для запобігання ризикам соціальної

³ Директива Ради 2000/43/ЄС від 29 червня 2000 року про імплементацію принципу однакового ставлення до осіб незалежно від расового або етнічного походження. (n.d.). Офіційний Вебпортал Парламенту України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a65#Text

⁴ Про національні меншини (спільноти) України. (2023). Офіційний Вебпортал Парламенту України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2827-20>

⁵ Про внесення змін до деяких законів України щодо врахування експертної оцінки Ради Європи та її органів стосовно прав національних меншин (спільнот) в окремих сферах. (2023). Офіційний Вебпортал Парламенту України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3504-20#Text>

дезінтеграції та виступає фундаментом для інклюзивного залучення представників меншин у загальнодержавний політико-правовий, культурний та освітній простір.

Окрему увагу в межах правової гармонізації приділено імплементації рекомендацій Венеційської комісії, що стосуються доступу до освіти та медіаресурсів для різних мовних груп. Зокрема, аналіз останніх законодавчих ініціатив демонструє диференційований підхід до мов країн-членів ЄС, що є прямим відображенням стратегічного курсу України на членство в Союзі. Водночас реалізація цієї політики набуває особливої гостроти у регіональному вимірі, насамперед у місцях компактного проживання певних спільнот, таких як Закарпаття та Буковина. У цих регіонах правозастосовна практика потребує врахування специфічного соціокультурного ландшафту, аби забезпечити реальну дієвість європейських стандартів без шкоди для національної цілісності та правопорядку. Таким чином, проблемні аспекти адаптації лежать у площині переходу від формально-юридичної відповідності до створення інклюзивного середовища, де кожна спільнота відчуває себе невід'ємною частиною європейської України.

Ефективність подолання зазначених викликів та реальна імплементація законодавчих новел безпосередньо залежать від функціонування розгалуженого інституційного механізму реалізації державної політики. Центральним суб'єктом у цій архітектурі виступає Державна служба України з етнополітики та свободи совісті (ДЕСС), на яку покладено координацію зусиль органів виконавчої влади щодо забезпечення прав національних спільнот та моніторинг відповідності вітчизняної практики європейським стандартам. Діяльність ДЕСС спрямована на створення прозорого каналу комунікації між державою та етнічними групами, що дозволяє оперативно реагувати на запити громад і запобігати потенційним конфліктам на ранніх стадіях⁶.

Вагомим кроком на шляху до практичної децентралізації та соціальної інклюзії стало стимулювання розвитку Центрів національних спільнот. Зазначені інституції функціонують як відкриті платформи для міжкультурного діалогу, етнічного обміну та фахової правової підтримки, що дозволяє трансформувати суто нормативне регулювання у площину активної суспільної взаємодії. Таким чином, інституційна спроможність держави виступає своєрідним «медіатором», який сполучає формальні вимоги *acquis communautaire* із повсякденними

⁶ Гудима, Є. П. (2025). СТАНОВЛЕННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН (СПІЛЬНОТ) В УКРАЇНІ: ПРАВОВИЙ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ АСПЕКТИ STANOVLENIYE I FUNKTSIONIROVANIYE SISTEMY ZASHCHITY PRAV NATSIONAL'NYKH MENSZHIN (OBSHCHESTV) V UKRAINE: PRAVOVYY I ORGANIZATSIONNYY ASPEKTY. Юридичний науковий електронний журнал—електронне наукове фахове, 38.

потребами громадян. Це гарантує, що адаптація правової політики не залишиться лише декларативним актом на папері, а перетвориться на сталу демократичну практику в житті українського соціуму.

Підсумовуючи проведені дослідження, слід констатувати, що процес адаптації правової політики України у сфері захисту прав національних меншин до стандартів ЄС остаточно перейшов зі стадії концептуального планування у фазу активної практичної імплементації. Ця трансформація демонструє значний прогрес у гармонізації національного законодавства з європейським правопорядком, проте вона не повинна сприйматися виключно як формальний інструментарій для звітності перед міжнародними інституціями. Навпаки, оновлення нормативної бази має стати потужним внутрішнім механізмом зміцнення суспільної згуртованості та стійкості держави в умовах сучасних викликів. Подальший розвиток правового поля потребує неухильного дотримання стратегічних пріоритетів інклюзивності, що передбачає безперервний діалог із представниками всіх етнічних спільнот для врахування їхніх специфічних потреб у межах єдиного політичного простору. Водночас критично важливою залишається гнучкість правової системи, спроможної адаптуватися до мінливого безпекового контексту без звуження змісту фундаментальних прав людини. Таким чином, успішна інтеграція стандартів *acquis communautaire* у вітчизняну практику стане не лише важливою передумовою членства в Європейському Союзі, а й основою для розбудови демократичної та полікультурної України, де правовий захист ідентичності кожного громадянина є невід'ємною запорукою стабільності всього суспільства.